

BİLGİSAYAR ve İNTERNETİN EKONOMİ POLİTİĞİ

Levent YAYLAGÜL

Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

Antalya

Özet

Bilgisayar ve internete yönelik araştırmaların çoğu, ya teknolojinin kendisi ya da tüketicilerin bu teknolojileri nasıl kullandıkları sorunuyla ilgilenir. Oysa internetin ve bilgisayar teknolojisinin anlaşılabilmesi için bu teknolojinin içinde gerçekleştiği toplumsal yapı ve bağlamın incelenmesi gerekir. Yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerinin içinde geliştirildikleri toplumsal yapının ekonomi politiği çerçevesinde incelenmesi gerektiği tezini savunan eleştirel ekonomi politik yaklaşıma dayanan bu nitel tarihsel analizde, bilgisayar teknolojilerinin ve internetin, küresel kapitalizmin egemen iktidar ilişkileri çerçevesinde geliştirildiği ve dünya sisteminin egemen üretim ve bağımlılık ilişkilerinin üretiminde ve yeniden üretiminde önemli bir rolü ve işlevi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu teknolojiler, çokuluslu küresel şirketlerin ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda üretim ve dağıtımın gerçekleştiği yeni iletişim ortamlarıdır. Bilgisayar ve internet temelde küreselleşme olarak adlandırılan yeni bir sermaye birikim düzeninin parçası ve bilgi altyapısını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgisayar, İnternet, Ekonomi Politik, Dünya Sistemi, Küreselleşme

Abstract

THE POLITICAL ECONOMY OF THE COMPUTER AND THE INTERNET

Most research regarding the computer technology and the internet is interested in either the technology itself or in the way consumers use the technology. Whereas to comprehend the computer technology and internet, it is essential that one must scrutinize the social structure and context in which these technologies were developed. This historical and qualitative analysis, uses the basic assumption of the critical political economy approach and defends the thesis that communication and information technologies must be examined in the context of the the social structure in which they developed. The article asserts that the internet and related technologies were developed in the framework of the dominant power relations of the global capitalist system and that they have a very important role and function in the production and reproduction of capitalist relations and dependency in the world system. These technologies are new media through which production and distribution are realized in accordance with the needs and interests of transnational corporations. Computer technology and internet are the integrated part of a new accumulation system and constitute the informational infra structure of global economy.

Key Words: Computer, Internet, Political Economy, World System, Globalization

Giriş

1980’li yıllardan günümüze hızlı bir şekilde gelişen kişisel bilgisayarlar iletişim teknolojilerinin önemli bir parçasıdır ve iletişim sürecini inter-aktif bir hale getirmiştir. Özellikle zaman içerisinde kişisel bilgisayarların “ucuzlaması” bunların kullanımını da yaygınlaştırmıştır. Bilgisayar ve internetin yeni iletişim ortam ve imkanları yaratmasıyla günümüz dünyası “bilgi çağı” olarak adlandırılmıştır.

Harold Adam Innis ve Marshall McLuhan gibi düşünürler, iletişim teknolojileri alanındaki gelişmelerin toplumsal örgütlenme ve düşünce alanını da dönüştürdüğünü iddia ederler (Rogers ve Chaffee, 1983:25). Bu yaklaşıma göre teknoloji hem tarihi hem de toplumu birlikte dönüştürür (Laughey, 2010:41). Daniel Bell (1973) gibi düşünürler de günümüz toplumunu tanımlamak için kullandıkları “endüstri sonrası toplum ya da bilgi toplumu” gibi kavramsallaştırmalarda iletişim teknolojilerine çok büyük önem, hatta belirleyicilik atfederler. Bu tip yaklaşımlar, tarihin ve toplumun teknokratik yorumudur. Teknolojiyi ve teknolojik gelişmeleri gizemleştiren bu tip yaklaşımlar, teknolojiyi, dünyadaki gelişmelerin ve sorunların çözümü için temel güç olarak görmekte ve sosyal süreçlerdeki değişme ve gelişmelerin belirleyiciliği yerine, bu süreçlerin sonucu olan teknolojiye belirleyicilik atfetmektedir (Smythe ve Dinh,1983:120). Bilgisayar teknolojileri ve internet, kendiliğinden bir şey ya da kendinde bir şey olarak anlaşılamaz. Böyle bir yaklaşım, yukarıda da belirtildiği gibi dar bir teknolojik belirlenimci yaklaşımdır. Bilgisayar teknolojisi ve internet, kapitalist dünya sisteminin ve bu sistemin içerisinde yer alan sosyal ilişkilerin doğasının bir sonucudur. Onun için bu teknolojilerin incelenmesi için daha tarihsel, toplumsal ve bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç vardır.

Bu araştırmada bilgisayar ve internet, eleştirel ekonomi politiğin bakış açısından nitel olarak analiz edilmektedir. Bunun için öncelikle küresel kapitalizm ve teknoloji ilişkisi saptanmakta, bu bağlamda dünya sistemi içerisinde bilgisayar teknolojilerinin mülkiyet yapısının nasıl olduğu ele alınmakta ve küreselleşme süreciyle internetin ilişkisi kurulduktan sonra internetin gelişimiyle ortaya çıktığı iddia edilen bilgi toplumu ve ekonomisi kavramları tartışılmakta, daha sonra internetin kültür emperyalizmi boyutu ile internet üzerinden gerçekleştirilen reklam ve elektronik ticaret olgusuna değinilmekte ve son olarak “elektronik demokrasi” kavramı irdelenmektedir.

Ekonomi Politik Yaklaşım

Eleştirel ekonomi politik gelenek, iletişim teknolojileri (hardware) ve içerikleri (software) de dahil olmak üzere, iktidarın örgütlenmesi ve toplumsal kaynakların eşitsiz bir şekilde dağılımı ile bunlar üzerindeki kontrolün, toplumsal yapının biçimlenmesi üzerindeki etkisini araştırır. Bunun için de teknoloji ve onun dolayımı ile gerçekleşen iletişimin anlaşılabilmesi için (kapitalist) üretimin, dağıtımın ve kurumsal yapının doğası incelenmelidir. İletişim yapılarının tarihsel kökenlerinin ve toplumsal dönüşümlere bağlı olarak iletişim sistemlerinin dönüşümünün (örgütsel ve teknolojik yapı, içerik, ilişkiler ve profesyonel ideoloji bağlamında) incelenmesi gerekir (Grandi, 1983:56). Eleştirel ekonomi politik yaklaşım, iletişim teknolojileri de dahil olmak üzere sosyal olguları analiz ederken tarihsel süreçleri ve iktidar ilişkilerini analizine katar. Bunu yaparken de toplumsal eşitsizlikler, sosyal çatışmalar, kurumsal ve örgütsel çıkarlar ile iktidar yapıları gibi temel kategorilere öncelik verilir (Melody ve Mansell, 1983:108). Tüketim sürecindeki bireysel tepkiler yerine daha geniş toplumsal etki baz alınır. Buna göre, yeni iletişim teknolojileri de ekonomik ve sosyal bağlamına yerleştirilerek küresel bir sistem olan kapitalizmin toplumsal ilişkileri ve çelişkileri çerçevesinde analiz edilmelidir.

Vincent Mosco (1996:25)'ya göre, ekonomi politiğin temel görevi, kapitalist toplumlardaki kaynakların üretim, dağıtım ve tüketimini karşılıklı olarak düzenleyen toplumsal ilişkilerin özellikle de iktidar ilişkilerinin incelenmesidir. Ekonomi politik yaklaşım, iletişimsel kurumların yapısını, içeriklerini, ekonomik ve siyasal yapıların tüketicilerin tercih ve davranışlarını nasıl belirlediğini anlamaya imkân sağlar (Albarran,1996:303). Bu bağlamda eleştirel ekonomi politik geleneğin önemli düşünürlerinden Herman ve Chomsky (1988), medya kuruluşlarının mülkiyet yapısını ve bunun medya içeriklerinin üretim, gösterim ve dağıtımını etkileyip etkilemediğini incelemişlerdir. Buna göre iletişim ve enformasyon teknolojileri mevcut güç ve iktidar ilişkileri çerçevesinde geliştirilmekte ve kullanılmaktadır. Medya, iletişim teknolojileri ve genel anlamda kültürel üretim alanı sermayeye bağlıdır ve onun tarafından sınırlandırılır. Sermaye, geliştirilen teknolojiyi (Ar-Ge) ve yaratılan içeriği etkiler. Ekonomi politik yaklaşım, iletişim teknolojilerinin nereden kaynaklandığını ve içeriklerin niçin o şekilde oluştuğunu anlamada faydalı bir çerçeve sunar.

Egemen anlayışta, yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin, insan yaşamının her alanında değişikliğe yol açan otonom güçler ya da bağımsız değişkenler olduğu varsayılır. Bu yaklaşım, teknoloji tarafından etkilenen ancak kendileri de teknolojinin gelişimini etkileyen

ve tarihsel gelişimi biçimlendiren sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel ve kurumsal faktörlerle iktidar ilişkilerini göz ardı eder. Teknokratik yaklaşım, yoksul insanların ve gelişmekte olan toplumların, dijital çağın gerisinde kalmamak için en yeni teknolojilere ulaşması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım teknolojiyi yansız bir araç ve bir sıçrama tahtası gibi sunar. Oysa eleştirel ekonomi politik yaklaşım, bu konuda farklı bir açıklama getirir. Ekonomi politik yaklaşım, teknik değil, tekniğin içerisinde doğup geliştiği sosyal yapıların ve ilişkilerin analizini yapar. Ekonomi politikçiler açıkça teknolojinin yansız olduğu görüşüne karşı çıkarlar ve güçlü bir şekilde teknolojinin kontrolü, maliyeti, seçimi ve kullanımı konularının incelenmesi gerektiğini belirtirler. Çünkü teknolojinin varlığı ve gelişimi kendiliğinden gerçekleşmez. Toplumun sosyo-ekonomik özellikleri teknolojiyi belirler. Teknolojik yenilikler, toplumsal, ekonomik ve siyasal alanlardan uzak, yansız bir bilimsel alanda gerçekleşip gündelik alana dahil olmaz, aksine teknoloji de dahil olmak üzere her türlü araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin arkasında iktidar ilişkileri ve küresel şirketlerin çıkarları vardır. Toplumsal değişimin kaynağı olarak teknolojiyi görmek siyasal ve ekonomik dinamikleri önemsizleştirir. Herkesin genel refaha erişeceği iddia edilen yeni bilgi toplumu, kapitalist endüstriyel toplumun temel özellikleri olan eşitsizlikleri ve toplumsal çelişkileri bağrında taşımaktadır. Neo-liberalizmin kurumsal yapısı ve politik bağlamı içerisinde meydana gelen teknolojik yenilikler (dijitalleşme ve ticarî mal haline gelme) yeni iletişim teknolojilerinin donanım (hardware) ve içeriklerinin (software) gelişmesini sağlayan kâr arayışıdır. Bunun yanında iletişimin demokratikleştirilmesi, çeşitlilik ya da teknolojik içeriğe evrensel erişim gibi açıklamalar birer mitten ibarettir (Leye,2009:29). Teknoloji alanındaki gelişmeler, teknolojiyi kimin, niçin geliştirdiği ve içinde yer alınan sosyal sistemin amacının ne olduğu ve kimin çıkarlarına hizmet ettiği sorularına cevap vermez.

Günümüzde bilgisayar teknolojisinde ve enformasyon alanında bir patlama yaşanmaktadır. Ancak bu gelişmeler kapitalist dünya sisteminin mevcut yapısı ve mantığı (kâr arayışı) altında gerçekleşmektedir. Teknolojilerin ve enformasyonun üretimi, dağıtımı ve tüketimi, kapitalist üretim ve bölüşüm ilişkilerine göre yapılmaktadır. Bilgisayar ve yeni iletişim teknolojilerinin donanım ve içerikleri, kapitalist mülkiyete tâbidir. Reklamcılarının etkisi, tıkcayıcıların (bilgisayar ve internet kullanıcılarının) gelir düzeyleri ve harcama kapasiteleri belirleyici yapısal faktörlerdir. Bu alanda faaliyet gösteren iletişim şirketleri küresel kapitalizmin kurulu koşulları altında çalışırlar. Onun için ekonomi politik yaklaşım, bir dünya sistemi olan kapitalizmin işleyişinden hareketle analiz yapar. İletişim teknolojileri ve bunların içerikleri de içinde yer aldığı bu sistemin bir parçasıdır. Bundan dolayı kapitalist sistemin tarihsel gelişimlerinin ve eğilimlerinin ortaya konması gerekir. Buna göre, bilgisayar

ve internet alanındaki gelişmeler, kapitalizmin pazar ölçütüne uyar. Donanım ve içeriklerin üretim ve dağıtım alanında merkez ve çevre ülkelerle bu ülkelerdeki toplumsal sınıflar arasında eşitsizlik söz konusudur. Bu alandaki gelişmeler, küresel kapitalizme egemen olan oligopolistik yapıdaki ulus-aşırı şirketler tarafından kontrol edilmektedir. Kapitalizmin özel mülkiyete ve kâr arayışına dayanan temel mantığı bilgisayar teknolojileri ve internet için de geçerlidir (Webster, 1995:77).

Bilgisayar teknolojileri, donanım ve içerikleri ile internet hizmet ve altyapı yatırımlarını ulus-aşırı şirketler gerçekleştirebilmektedir. Bu alandaki hizmet sağlama gibi doğrudan yatırımlar ve ayrıca küresel şirketler interneti, kurdukları ticari siteler aracılığıyla pazarlama amaçlı olarak kullanmaktadırlar. Kullanıcılar ise, ürüne, içeriğe ve erişmek istedikleri sitelerin özelliklerine göre, ücretlerini ödemek koşuluyla sunulan mal ve hizmetlerden faydalanabilmektedirler. Bütün bu özellikler doğrudan kapitalist pazarın, üretim ve bölüşüm kurallarına göre belirlenmektedir (Herman ve McChesney, 1997:123).

Hamelink (1994)'e göre, 1990'lı yıllarda dünya iletişiminde egemen olan dört temel eğilim vardır. Bunlar, sayısallaşma, birleşme, deregülasyon ve küreselleşmedir. Sayısallaşma, bilgisayar teknolojisinin gelişmesidir. Sıfır ve birlere dayalı bilgisayar teknolojisinin elektronik iletişime de egemen olması, elektronik iletişim sistemlerinin bilgisayar teknolojisine eklemlenmesini sağlamıştır. Birleşme hem teknolojik yöndeşmeye hem de bu alanda etkinlik gösteren şirketlerin ele geçirme ve ortaklıklar yoluyla birleşmesine atıfta bulunur. Deregülasyonun kelime anlamı, kuralsızlaştırma olmasına rağmen sosyal politika açısından özelleştirmeye işaret etmektedir. İletişim alanının ve faaliyetlerinin küresel sermayenin etkinliğine açılması ve devletin küresel sermayenin önünde bir engel teşkil etmemesi anlamına gelir. Böylece holding sermayesi bu alanda egemen olmuştur.

Dünya Sistemi, Bilgisayar Teknolojisi ve Mülkiyet Yapısı

Dünya sistemi yaklaşımının özünde, Batı Avrupa'da feodalizmden kapitalizme geçişle birlikte, kapitalizmin içsel eğiliminin küresel bir dünya sistemi olma yönünde olduğuna yapılan vurgu yer alır. Bu yaklaşım, dünya sistemini ulus-devletler şeklinde değil, ulus devletlerin dayandığı sermaye sahibi ve bağımlı konumdaki sınıflar çerçevesinde analiz eder. Buna göre 16. yüzyıldan günümüze ekonomiye küresel kapitalizmin mantığı egemendir. Dünya sistemine belirli dönemlerde belirli ulus devletlerin sermayelerinin egemen olduğu ve sermayenin ihtiyaçlarına göre ekonomiye yön verdikleri hiyerarşik bir yapılanma söz konusudur. Bu sistem, verili ve durağan bir sistem olmanın ötesinde sistemin merkezinde yer

alan sermayelerin dünya sistemine egemen olmak için aynı zamanda kendi aralarında rekabet ettikleri mücadelecü ve dinamik bir sistemdir. II. Dünya Savaşı sonrasında Paul Baran (1957), o dönemin gündeminde olan azgelişmişlik, gelişme ve kalkınma gibi sorunların tek tek az gelişmiş ülkeler incelenerek anlaşılamayacağını, bunun yerine dünya sisteminin hiyerarşik yapısının bir bütünlük içerisinde (sanayileşmiş ülkelerin azgelişmişleri sömürerek onları az gelişmişlik yönünde geliştirdiğini) incelenmesi gerektiğini belirtir. Andre Gunder Frank (1967) tarafından metropol-uydu şeklinde kavramsallaştırılan yaklaşım, küresel iş bölümüne ve kapitalizmin hiyerarşik ve eşitsiz doğasına vurgu yapar. Immanuel Wallerstein (1974)'in düşüncelerinin yer aldığı dünya sistemi üç katmanlı bir yapıdan oluşur. Bu sistem içerisinde merkez, yarı çevre ve çevreden oluşan çok bölgeli bir yapılanma egemendir. Bu katmanlar kendi içerisinde kalkınmışlıkları ve gelişmişlikleri oranında dünya sistemi içerisinde tuttukları konum ve diğer bölgelerle kurdukları ilişkiler (yani ekonominin kavramlarıyla belirtilecek olursa dünya çapındaki işbölümü) bağlamında değerlendirilmektedir. Bu yapı içerisinde bazı ülkeler çevre konumundan yarı çevre konumuna yükselbilmektedir. Ancak sistemin egemen mantığı değişmemektedir. Bu sistem içerisinde üretilen artı değer çevreden merkeze doğru akar. Bu akışı sağlayan eşitsiz üretim ve değişim mekanizmasıdır. Bu mekanizma üretim, dağıtım, bölüşüm ve tüketim süreçlerinin küresel ve bütünlük bir pazar mekanizması içerisinde birleştirilmesidir.

Bugünkü dünya sistemi Amerika, Avrupa Birliği ve Japonya'nın oluşturduğu merkez ülkeler dışında üç katmandan oluşmaktadır. Birinci katmanda, Rusya ve eski sosyalist ülkeler, Çin, Kore, Tayvan, Hindistan, Brezilya ve Meksika'dan oluşur. Birinci katmanda yer alan ülkeler, belirli bir düzeyde rekabetçi bir üretim sistemi kurabilmiş ülkelerdir. İkinci katmanda, Arap ülkeleri, Güney Afrika, Latin Amerika, Türkiye ve İran gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu katmandaki ülkelerin ortak özelliği, sanayileşme sürecine girmelerine rağmen henüz ulusal düzeyde bir üretim sistemi kuramamış olmalarıdır. Üçüncü katmanda yer alan ülkeler ise (Güney Afrika Cumhuriyeti dışındaki) Afrika ülkeleridir. Bu ülkelerin ortak özelliği ise tamamıyla sanayileşme sürecinin dışında kalmış olmalarıdır. Bu yapı içerisinde merkez ülkeler toplam beş alanda tekel konumundadır: (i) Teknoloji, (ii) Finans, (iii) Doğal kaynaklar, (iv) Kitle iletişimi ve medya, (v) Kitle imha silahları. Bu tekeller küresel sermayenin egemenliğine hizmet ederler (Amin, 2000:40-50).

Bilgisayar teknolojileri ve internet, mevcut dünya sisteminin yarattığı iletişim ekonomisinin yapısal sınırları içerisinde geliştirilmiştir ve küresel çaptaki kurumsal güç ilişkilerine uyar ve bu yapıyı yansıtır (Schiller, 1999). İletişim ve enformasyon teknolojileri kapitalist pazar mekanizmasının bütünlük bir parçasıdır ve arkasında Microsoft, Hewlett

Packard, Siemens, Alcatel gibi küresel şirketler vardır. AOL-Time Warner gibi küresel şirketler Netscape gibi şirketlerle internette önde gelen servis sağlayıcılarıdır. Microsoft Google, Yahoo gibi yazılım şirketleri ve arama motorları da küresel şirketlerin parçalarıdır. Bilgisayar teknolojileri ve internetin amacı, Üçüncü Dünya Ülkelerini küresel pazarın bir parçası haline getirerek bağımlı konumda tutmaktır. Çünkü küresel ekonomik yapı, iletişim altyapısı, uluslararası sistemin getirdiği standartlar ve kurallar sonucu gelişmekte olan ülkeler, küresel şirketlerin çıkarlarına hizmet eden uluslararası bilgi ve iletişim sisteminin bütünleşik bir parçası haline gelmektedir. Microsoft gibi tekel konumunda bulunan şirketlerin donanım ve içerikleri sürekli geliştirmesi bu bağımlılığı daha da pekiştirmektedir. Dünya ekonomisindeki eşitsizlik yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri alanında da yansımaları bulmaktadır. Bilgisayarın ve internete erişimin yaygınlaşması ile birlikte gelişmekte olan ülkeler kendilerini Batıya yeni bir biçimde bağımlı konumda bulmuşlardır. Çünkü yukarıda anılan Batılı küresel şirketler donanım ve içerikleri sürekli geliştirerek yükseltmekte, bilgisayara dayalı işlerin yürütülmesini bu gelişmelere adapte etmekte ve gelişmekte olan ülkeler de bağımlı bir konumda bu gelişmeleri takip edip kendilerini sürece uydurmaya çalışmaktadırlar (Wade, 2002:453).

Bilgisayar teknolojisi ve onunla ilgili fikrî mülkiyet hakları, çağdaş kapitalizmin ayrılmaz bir parçasıdır. Küresel şirketler bu konudaki patentleri ellerinde tutarlar. Patent havuzu sayesinde şirketler pazarı bölüşürler ve muhtemel rakiplerini dışarıda bırakırlar. Tekelci kapitalizmin oluşumu açısından fikri mülkiyet hakları (patentler) bu şekilde çok önemlidir. Çünkü bu, rekabetin doğasını değiştirir. Patente sahip olmadıkları zaman şirketler kendilerini, kârlarını düşüren yoğun bir rekabetin içinde bulurlar. Oysa bunu ellerinde bulunduran şirketler daha az rekabete maruz kalır ve daha yüksek kâr elde ederler. Bilgisayar endüstrisinde fikri mülkiyet hakkı yasalarla korunmazsa meydana gelecek güçlü rekabet ortamı belirli şirketleri iflasa sürükleyebilir. Onun için bu tip sektörlerde tekelleşmek hayati bir öneme sahiptir. Fikri mülkiyetin gücü, hukuk sistemi ve yasalar yoluyla Microsoft gibi güçlü şirketlerin eline geçer. Böylece patentler, bu tip şirketleri rekabetten korur ve pazarda güçlü bir şekilde egemen olmalarını sağlar. Örneğin, Microsoft'un başkanı Bill Gates'in kişisel servetinin büyük bir bölümü sahip olduğu patentlerden gelmektedir (Perelman, 2003:29).

1990'larda politikacılar, dünyanın pek çok ülkesinde kamu hizmeti anlayışına dayanan mevcut telekomünikasyon politikalarının yerine ulus-aşırı tekellerin bir parçası olan bilgisayar ve telekomünikasyon şirketlerinin ihtiyaçlarına ve çıkarlarına uygun olarak kapitalist pazar yönelimli iletişim politikalarını geçirdiler. O zamandan beri liberalleşme ve kamu hizmeti

veren kuruluşların özelleştirilmesi, büyük kârlar vaat eden altyapıya ve bireysel kullanıma yönelik yatırımları arttırdı. Vatandaşlar için toplumsal öneme ve yarara sahip ortak ağların geliştirilmesi yerine küresel şirketler için kârlı olan telekomünikasyon sektörüne yatırımlar arttı. Yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerinin az gelişmiş ülkelere uyarlanması, küresel neo-liberal politikalar çerçevesinde gerçekleşti ve küresel yatırımcılar sadece kârlı olacağını düşündükleri alanlara yatırım yaptılar. Ericson, Cisco, Intel, Microsoft, Nokia, Samsung gibi firmalar, gelişmekte olan ülkelere yaptıkları yatırımlarla bu ülkeleri küresel ekonominin bütünleşik bir parçası haline getirmişlerdir (Leye, 2009:29-30).

Gelişmekte olan (çevre) ülkeler, merkez ülkelerin enformasyon ve iletişim teknolojileri altyapısını, donanım, içerik ve standartlarını kabul ettiklerinde ciddi bağımlılık riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Hepsine erişmek için gereken alt yapı, donanım, içerik ve sürdürme (bakım ve yenileme) faaliyetleri çok yüklü miktarda malî giderlere neden olmaktadır. Çevre ülkeler, mali kaynakları, daha acil ve ciddi ihtiyaçları karşılamak yerine, küresel şirketlere, teknolojik ürün transferi için aktarmaktadır. Böylece küresel şirketler teknolojileri ve modelleri sürekli yenileyerek kârlarını sürekli artırırken Batılı ülkelerle benzer teknolojik ürünleri kullanmak bu tip ülkelerde ekonomik ve siyasi eşitsizlikleri ortadan kaldırmamakta aksine derinleştirmektedir (Leye, 2009:31).

Küreselleşme ve İnternet

Teknolojinin yöndeşmesi¹ (convergence), uluslar arasında yayılması ve açık bir ticaret sisteminin oluşması küreselleşme olarak kavramsallaştırılmaktadır. Pek çok ekonomist küreselleşme olgusunu internet gibi yeni iletişim ve ulaştırma teknolojilerinin bir ürünü olarak görürler. Oysa küreselleşme sadece teknolojik değil, ekonomik, siyasal ve kültürel/ideolojik bir süreçtir (Giddens, 2006:50; Trumka, 2011:42). Küreselleşme sürecinin kazananları (merkez) ve kaybedenleri (çevre) vardır. Çünkü bu süreçte uluslararası ticaret yollarını, iletişim kanallarını, üretim ve dağıtım zincirlerini merkez ülkelere ait küresel şirketler kontrol etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri de gerek donanım gerekse de içerik olarak tekeli şirketlerin denetimindedir. Küreselleşme sürecinde gümrük ve tarifeler kaldırılırken çevre

¹ Yöndeşme kavramı, televizyon, radyo, gazete, telefon, telgraf, posta gibi iletişim etkinliklerinin kişisel bilgisayarın bir fonksiyonu haline gelmesine vurgu yapar. Yöndeşme sonucunda bilgisayar ve internet aracılığıyla bütün iletişim etkinlikleri gerçekleşebilmektedir. Servisler ve aygıtlar daha entegre hale gelmiş, kablosuz ağ sayesinde uygulamalar daha da kolaylaşmıştır. Kablosuz ağ sayesinde cep telefonu ya da arabalardan internet içeriklerine ulaşma imkanı vardır. Bir modem ve bir yazıcı aracılığıyla evler, iş yerleri, alışveriş merkezleri, lokanta ve oteller kolayca birbirine bağlanabilmektedir. Dijital ağ ve tüketicilerin elektronik aygıtlarının yöndeşmesi sonucunda dünyanın her yerinden inter-aktif hizmetlere ve uygulamalara ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Böylece küresel çapta pazarlar bütünleşmiş, zaman ve mekanın getirdiği sınırlar ortadan kalkmış ve sanal pazar egemen hale gelmiştir (Crafton, 2002:38).

lkeler açık pazar haline getirilmektedir. Bu süreçte internet, bilgisayar ve yeni iletişim teknolojileri uluslararası pazarın bütünleşmesini sağlayan teknolojik ve bilgi altyapısı sağlar (O'Rourke, 2008:36). Bilgi ve iletişim teknolojileri dünyada üretim ve bölüşüm ilişkilerini değiştirmeden mevcut dünya sisteminin mantığı içerisinde mevcut g ve iktidar ilişkileri çerçevesinde geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Onun için yeni iletişim ve bilgi teknolojileri ancak mevcut eşişsizlikleri ve güç ilişkilerini daha da pekiştirir. Ekonomiyi ve siyaseti kontrol edenler, kendi ayrıcalıklı konumlarını korumak ve meşrulaştırmak için bu teknolojileri kullanmaktadırlar. Bu teknolojiler ülkeler ve sınıflar arasındaki eşişsizliği yok etmemiş, azaltmamış aksine artırmıştır. Öyleyse mevcut yapı içerisinde yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerini kim, hangi amaçla kullanmaktadır (Alampay, 2006:5)?

İnternet, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1957 yılında Amerika'nın bilgisayar şebekesi ve iletişim alt yapısını sağlamak için ARPA projesini (Advanced Research Projects Agency) bir ihtiyaç olarak gören Başkan Dwight D. Eisenhower'ın girişimi ile başlamıştır. Bu proje kapsamında bilgisayar şebekesi ve iletişimi, ordu ve hkmet gibi büyük örgütler tarafından kullanılmıştır. 1990'ların başında ise internet ticarileşi ve insanlar arasında bir iletişim aracı haline geldi. Bütün dünyadaki bilgisayarlar internet aracılığıyla birbirine bağlandı ve başka bir ülkedeki bilgisayar üssünden sesli, görüntülü, yazılı verileri almak ve göndermek mümkün oldu. Bilgisayar aracılığıyla iletişim, kişiler arası iletişim için yaygın (popüler) bir iletişim biçimi haline geldi. Günümüzde insanlar için interneti kullanarak e-posta mesajları göndermek ve almak sıradan bir durumdur. İnternet insanların fiziki hareketliliğini azaltarak dünyayı, McLuhan(1964)'ın 1960'lı yıllarda öngördüğü gibi, küresel bir köye dönüştürmüş, iş dünyasının ve ekonomik işletmelerin faaliyetlerini dünya çapında genişletmelerini sağlamıştır. Yayın ve telekomünikasyon altyapısı dijitalleşmiştir. Bu gelişmeler küresel şirketler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda telekomünikasyon altyapısının biçimlenmesi anlamına gelmektedir (Langmia, 2006:144-45).

Soğuk Savaş Dönemi'nin bir ürünü olan internet, esasında olası bir nükleer saldırıya karşı koyabilmek için bir iletişim ağı olarak özellikle Amerikan Savunma Bakanlığı için geliştirildi. şebekenin bir bölümü bomba tarafından yok edilse bile veri paketleri, yönünü değiştirmekte ve iletişim tamamen engellenememektedir. İnternetin tasarım ve işlevindeki bu etkinlik, günümüzün küresel ekonomisi için onu çok önemli hale getirmektedir. Enformasyonla uğraşan bütün sektörler, interneti çok yönlü bir aygıt olarak hevesle benimsemiştir. Çünkü internet bilgiye erişmeye, iletişime ve ağ (network) oluştırmaya imkân vermektedir. Bilim adamlarının yanında çok sayıda şirket ve insan, ticarî faaliyetlerini ve mesleklerini icra ederken, internetin kendilerine sunduğu olanaklardan faydalanmaktadır

(Kennedy, 1996:46). Küreselleşme, küresel bir ekonomi yaratırken fiziksel ve siyasi sınırlar ortadan kalkmış ve 21. yüzyılın ekonomisinin işleyişinde bilgi ve teknoloji önemli hale gelmiştir.

Teknoloji alanında meydana gelen değişim ekonomide de yoğun bir şekilde hissedilmektedir. İşlerin çoğu hizmet endüstrisine kaymıştır. Yeni teknolojilerle iletişim ve enformasyonun geliştirilmesi, işlenmesi ve yönlendirilmesi çok daha kolaylaşmıştır. Enformasyon teknolojilerindeki gelişme ve değişme, dünyanın ekonomik ve siyasi düzenini de değiştirmiştir. İş dünyası daha dinamik ve rekabetçi hale gelirken kurumsal yapılar daha pazar odaklı bir hale gelmektedir (Wade,1993:4). İnternet ve enformasyon teknolojileri verimliliği artırmıştır.

İnternet ve Bilgi Toplumu/Ekonomisi

İnternet, içeriklerin (video, müzik ve metinlerin) izinsiz (korsan) yayınına imkân sağlar. İnternetle birlikte bilgi ucuzladı, dağıtımı, kopyalanması ve yeniden şekillendirilmesi kolaylaştı. Ancak yine de güçlü aktörler daha yaratıcı yöntemleri kullanarak bilgiyi kontrol etmekte, ticarî mal haline getirmekte ve satmaktadır. Eğlence, yayın ve içerik endüstrisi, yasama organları ve Dünya Düşünsel Mülkiyet Örgütü (The World Intellectual Organization) gibi kuruluşlar aracılığıyla soyut (düşünsel) mallarını korumak için yollar geliştirmektedirler. Orijinal bilgi, fikir ve düşünceler telif yasaları ile koruma altına alınmaktadır. Ayrıca teknolojik koruma için çalışmalar yapılmaktadır. Bu yenilikler bilgiye ulaşmak için belirli teknolojik özellikler ve özel şartlardan oluşmaktadır. Bilgiye ulaşmak isteyen kullanıcı, OK düğmesine basarak kendisine belirtilen şartları kabul ettiği takdirde dijital bilgiye ulaşabilmektedir. Bu şekilde bir güvenlik sistemi oluşturularak adli ve idarî kurumlara başvurmadan dijital bilgiler, buldukları ortamda korunabilmektedir. Böylece bilgi özel mülkiyet düzeninin bir parçası olmakta, bedelini ödeyenler, piyasaya arz edilen bilgilere ulaşabilmektedirler. Enformasyonun sahipleri (küresel sermayenin parçası olan büyük yayınevleri, yapım evleri ve dijital içerik oluşturan kuruluşlar) içeriğe şartlı ulaşma (clickwrap), sözleşme ve güvence sistemi gibi yollarla ve buna ilaveten yasa ve mahkemeleri de kullanarak bilgiyi kendi denetimlerinde tutmaktadırlar. Böylece toplumun aleyhine olacak şekilde kamusal bilgi alanı daralmakta, özel şirketlerin ve güçlü kuruluşların denetimlerine aldığı bilgi havuzu genişlemektedir (Shapiro,1999:16).

Enformasyon ve ilgili teknoloji doğrudan ticari bir etkinliktir. Küresel sermaye giderek daha çok enformasyon işine yönelmekte ve bilgi üretip dağıtmaktadır. Enformasyon ekonomisinde dijital ürünler tanımlanmakta, etiketlenmekte, yönetilmekte, arşivlenmekte,

korunmakta ve dağıtılmaktadır. Dijital değerler (assets) kopyalanıp çoğaltılarak küresel şirketlerin daha da zenginleşmesine hizmet etmektedir (Chuck,1998:16). Bilgi ve inovasyon alanındaki gelişmeler Amerikan ekonomisinin büyümesine katkı yapan sektörlerdir (Atkinson, 2004:93).

Bu yeni verileri (data) elde etme ve işleme imkânı sayısız sorunun çözümüne, proje ve tasarımın gerçekleştirilmesine imkân sağlamıştır. Hukuk, mühendislik, doğa bilimleri ve sosyal bilimler, sanat, ticaret, finansman, askerî alandaki profesyoneller, bilgisayarların, kendi alanlarındaki iş kapasitesine olan etkisini hemen fark etmişlerdir (Schiller, 1991:72).

Ekonominin yeni ve dinamik sektörü olan Enformasyon endüstrisinin gelişimi üzerine Enformasyon Endüstrisi Ticaret Birliği (Information Industry Trade Association (IIA), 1968 yılında kuruldu. Birliğin önde gelen üyeleri arasında Dun&Bradstreet, McGraw Hill ve Dow Jones gibi büyük enformasyon şirketleri bulunuyordu. Bu birliğin kuruluşu enformasyon alanında özel girişimin doğuşunun ve gelişiminin göstergesiydi. Böylece enformasyonun ticarî bir mal olduğu da kabul edilmiş oldu. Enformasyonun öneminin artması, büyük şirketlerin bu alanı kontrol etmesine neden olmuştur. Bu sektördeki en önemli şirketler, ABD kökenli küresel şirketlerdir. Küresel şirketler işlerini küresel çapta organize edebilmek için bilgisayara, internete ve telekomünikasyon (uydu ve kablo) altyapısına bağımlıdır. Bilgisayar ve telekomünikasyon altyapısı olmadan büyük şirketler günlük ve küresel işlerini yürütemezler. Sonuç olarak enformasyonun değerli ve satılabilir bir mala dönüşmesiyle bilgisayarlaşma ve yoğun veri üretimi artmış ve bu alanda faaliyet gösteren özel enformasyon şirketleri ortaya çıkmıştır. Genel anlamda küresel şirketlerin yeni enformasyona ve bunların üretimi için kullanılan teknolojilere olan bağımlılığı artmış, enformasyonun ticarileşmesi sonucunda yeni enformasyon teknolojileri küresel kapitalizmin motoru olmuştur. Örneğin, bankacılık, turizm, iletişim, ticaret, sigorta, ulaştırma gibi sektörlerde bilginin işlenmesi gerekliliği çok büyüktür (Schiller,1991:73).

Enformasyonun satılacak bir ticari mala dönüştürülmesi ve temel amacın toplumsal kullanım ya da yarar olmaması, doğrudan üretim, biriktirme, depolama, düzeltme ve dağıtım işleri konusunda yoğunlaşmaya neden olmuştur. Hali hazırda enformasyon, ekonominin üretici süreciyle bütünleştirilmiştir. Onun için enformasyonun üretimi ve enformasyona erişim pazar mekanizması dolayımı ve fiyat aracılığıyla gerçekleşir. Enformasyon unsuru kapitalist toplumun ve kapitalist üretim ilişkilerinin yerini almamış, aksine kapitalist üretim sürecine ve sistemine eklemlenmiştir. Donanım, programlama, işleme, dağıtım, depolama ve yeniden elde etme süreçleriyle bilgi ekonomisi kapitalist etkinliğin en çok büyüyen sektörlerinden birisidir. Bu sektörde bilgi ticari mal biçiminde üretilmektedir ve bir fiyatı vardır ve bütün

sektörler gibi enformasyona dayalı bir alan olan eğitim de giderek paralı hale gelmektedir. Yüksek teknolojiyi ellerinde tutanlar, büyük üniversitelerle yeni kurumsal düzenlemeler yapmaktadırlar (Schiller, 1983).

Bilgisayar teknolojilerindeki gelişme ve yüksek öğrenime olan talebin artması sonucunda, bazı üniversiteler geleneksel sınıf anlayışlarını değiştirerek uzaktan öğretim modelleri geliştirmeye başladılar. Çevrimiçi sayesinde etkileşimli öğretim modelleri kullanılarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim sektöründe kabulü ve yaygınlaşması ile uzaktan eğitimde yeni bir küresel ileri görüş oluştu. Bu sayede eğitim kurumları dağınık bir pazar oluşturan tüketicilere ulaşma imkanı elde ederek pazarlarını ve kârlarını artırma imkânı elde ettiler (Burn ve Thongprasett, 2005:32).

Masaüstü, dizüstü, avuç içi bilgisayarlar, akıllı sınıflar, tabletler, e-kitaplar, ulus aşırı şirketlerin ticari etkinliklerinin önemli bir parçasıdır. Bilgisayar donanım ve içerikleri eğitim faaliyetlerinin bir parçası haline gelince küresel şirketler bu ekipmanların satışından çok büyük kârlar elde etmeye başladılar. Eğitim sürecine bilgisayar sistemlerinin kurulması, bilgisayar öğretme programları ve veri tabanlarının oluşturulması da küresel şirketlerin kâr transferine hizmet eder².

Dolayısıyla ticarileşen enformasyon ve teknolojisi kamunun bilme hakkı ya da enformasyonun şeffaflığı gibi soyut varsayımlara göre dağılmamakta, aksine, iktidar sahipleri tarafından kontrol edilip düzenlenmekte, kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde üretilip dağıtılmaktadır. Küresel kapitalist sistemin hiyerarşik yapısı içerisindeki ekonomik ve siyasi güçler, bilgiyi paylaşmaktan ziyade satmakta ve/veya denetim aracı olarak kullanmaktadır. İnsanların çoğu bilginin üreticisi değil, pasif alıcısı/tüketicisi konumundadır. İnternet ortamına hangi bilgilerin konacağına küresel şirketler ve siyasal iktidarlar karar vermektedir. Bu yapılar yayılacak bilgileri filtrelemektedir. İnternet, kullanıcılara sınırsız bir seçenek sunmaz. Teknoloji ve içerikler iktidar yapıları tarafından belirlenir ve sınırlanır. Enformasyon küresel şirketler tarafından merkezileştirilmekte, düzenlenmekte ve yönetilmektedir. Bilgisayar teknolojilerinin ve internetin gelişimini ve kullanımını belirleyen sosyal, siyasal ve ekonomik güçlerin kim olduğunun saptanması gerekir. Enformasyon ekonomisi küresel pazarın bir parçasıdır ve dünya sistemi içerisinde bağımlılık ilişkilerini yeniden üretmektedir (Underwood,2002:265).

² Örneğin Türkiye’de kara tahtaya son vererek eğitimde bilgisayarlaşmayı gerçekleştirecek olan FATİH projesi çerçevesinde her bir öğretmene bir diz üstü bilgisayar ve 15 milyonu aşkın öğrenciye birer tablet bilgisayar dağıtılması plânlanmıştır. 6 Şubat 2012 itibarıyla pilot uygulama çerçevesinde 17 ilde 52 okulda bilgisayar dağıtılmaya başlanmıştır. Dağıtılan tabletlerin markaları Samsung ve General Mobile’dır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dağıtılan General Mobile ve Samsung Galaksi Tab wifi tablet bilgisayarlar, Google tarafından cep telefonları için üretilen işletim sistemi olan Android işletim sistemine sahiptir (Sol, 8 Şubat 2012).

İnternet ve Kültür Emperyalizmi

Kültür emperyalizmi kavramı, ekonomik ve politik g c kullanılarak, yabancı bir kültürün başka kültürleri etkilemesi ve kendisine ait malları, değerleri, alışkanlıkları ve uygulamaları ihraç etmesi anlamına gelir. Günümüzde daha çok ABD kökenli olan ürünler ve teknolojiler aracılığıyla Amerikan ticari kültürünün ve değerlerinin diğer toplumlara aktarılmasıdır. Bu açıdan kültür emperyalizmi daha çok Batılı kapitalist şirketlerin yeni iletişim ve enformasyon teknolojileri ve bunların içerikleri aracılığıyla evre ülkeler üzerinde kurdukları hegemonyayı tanımlar ve bu kavram, ekonomi, kültür ve yeni iletişim ve enformasyon teknolojileri ve sektörleri arasındaki ilişkiyi anlamak ve açıklamak açısından işlevseldir (Tomlinson, 1991).

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin, içeriklerinin ve hizmetlerinin  retimi Amerikan endüstrisinin ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. İşlerin büyük çoğunluğu (bankacılık, ticaret, sigorta, ulaşım, sağlık gibi) ve Amerikan ekonomisinin verimliliği, bilgisayar ve internete bağlıdır. Bilgisayarlar, mikro işlemciler ve internet ortamı olmadan iş yaşamı yürüyemez. Bilgisayarlaşma iç pazarda çok büyük bir öneme sahipken, bilgisayar ve internet endüstrisinin sağladığı donanım, içerik ve hizmetlerin pazar paylarının ve satışlarının artması için dünya pazarlarına yayılmak gerekir. Donanım, içerik ve uzmanlık hizmetleri Amerikan ekonomisinde hem iç pazara bir dinamizm kazandırmış hem de ABD dış ticaretinin en önemli unsuru haline gelmiştir. Dünya pazarları ABD ürünü telekomünikasyon malları, hizmetleri ve ekipmanları ile doludur. Bütün bunlar sadece ekonomik anlamda bir zenginlik yaratmaya hizmet etmezler aynı zamanda ideolojik unsurları ve toplumsal değerleri de taşırlar (Schiller, 1981:4).

Bilgisayar teknolojisi ve internet, ABD’de icat edildiği için Amerika’nın egemen değerlerini içerir, yayar, Amerika’nın bireyci dünya görüşünü ve bu görüşe dayanan kişiliğini yansıtır. Amerikan toplumu gibi internet de bireysel tercihlere imkân sunan bir eğlence aracıdır (Underwood, 2002:265). İnternet Amerikan tarzı kitle kültürünü, siyasi çoğulculuğu temsil eder ve bu değerlerin yayılmasını sağlar. İnternet, dünyadaki bütün toplumları küresel pazara bağlar ve rekabete açar. İnternetin yarattığı y ndeşme, bilginin ticarî bir mal haline geldiği dijital bir ekonomi yarattı ve toplumlar ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olarak buna uyum sağlamak yönünde yeniden organize oldular. İletişim ve enformasyon teknolojileri hem kendileri birer ticarî maldır hem de küresel şirketler tarafından kapitalist ekonominin diğer sektörlerinde üretilen malların pazarlanması için kullanılmaktadır. Böylece internet aracılığıyla hem Amerikan malları hem de kültürü (İngilizce Amerikan kitle kültürü) bütün

dünyaya yayılır. İngilizcenin ve Amerikan kitle kültürünün egemenliği kültürel çeşitliliği yok etmekte ve internet, Amerikan tüketim kültürü yoluyla kültür emperyalizminin bir başka aracı haline gelmektedir. Küreselleşme sürecinde internet yoluyla bütün dünya Amerika'nın açık pazarı ve kültürel kolonisi haline gelmektedir. Genel anlamda küreselleşme, internetin yayılmasının hem nedeni hem de sonucudur. Küreselleşme pazar kapitalizminin ve liberal demokrasinin egemen ideolojisinin bütün dünyaya egemen olmasıdır (Underwood, 2002). İngilizce bütün dünya nüfusunun sadece yüzde 10'unun dili olmasına rağmen internetteki içeriklerin yüzde 60'tan fazlası İngilizce'dir (Wade, 2002:452).

İnternet, Reklam ve E-Ticaret

Küresel/Tekelci kapitalizmin en önemli özelliği aşırı sermaye birikimi ve ekonomik durgunluktur. Sistem bu sorunu aşmak için reklamlar yoluyla satış çabasına girer (Baran ve Sweezy, 1970:132-141). 19. yüzyılda serbest rekabet kapitalizmi döneminde reklamcılık çok küçük ölçekli bir etkinlikti. Fakat 20. yüzyılda reklamcılık hem nicelik hem de nitelik olarak tekelci kapitalizmin temel bileşenlerinden birisi olmuştur. Büyük firmalar küresel pazarda mallarını satmak için bir güç uygulamaktadır. Tekelci firmalar tüketicilerin gözünde reklamlar yoluyla ürün farklılaşması yaratmaktadır. Marka ismi, müseccel marka, markaya özgü ambalaj, paketlenme, stil ve model değişiklikleri yaratılarak tüketicilerin algıları yönlendirilmekte ve böylece kâr marjları yükseltilmekte, daha çok büyüme sağlanmakta ve küçük rakipler pazarın dışına atılmaktadır. Bu süreç, fiyat rekabetinin yerini almakta, satılabilir görünüş ve marka yaratma daha yaygın bir rekabet biçimi haline gelmektedir. Reklamlar yoluyla tekelci kapitalizm koşulları altında talep yönetimi yapılarak üretim ve tüketim artırılmakta ve bu yolla artı-değerin sermaye tarafından soğrulması sağlanmaktadır (Dawson ve Foster, 1996:42-3).

Kapitalist sistemin kendisini genişletilmiş olarak yeniden üretebilmesi için tüketime ihtiyaç vardır, onun için kapitalist sistem imkân bulduğu bütün kanal ve ortamları kullanarak tüketimciliği besler. İnternet de dahil olmak üzere bütün iletişim ortamları ürün ve hizmetlerin reklamları ile doludur. Bu yolla insanlarda markalı ürün ve hizmetlere karşı bir arzu ve istek yaratılır. İnternet ortamında herhangi bir siteye bağlantı yapıldığında sitenin reklamlarla dolu olduğu görülür. Böylece reklamlar aracılığıyla tüketim ideolojisi kullanılarak kişisel sorunların çözümü için tüketicilere markalı ürünlerin tüketimi önerilir. Reklamlar, cinsel cazibe ile özdeşleştirilen ürünlerin insanları nasıl mutlu ettiğini gösteren imajları internet ortamına da yığar, Beslenme, kişisel bakım ve moda gibi milyarlarca dolarlık endüstriler,

ürünlerle cinselliği birleştirerek tüketicilerin aklını ve gönlünü çelerek onları tüketime sevk eder (Fraad, 2011:202).

İnternet geliştikçe elektronik ticaret de gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. İnternet üzerinden ticarete patlama yaşanmaktadır. Çevrimiçi satışların perakende satışa oranı her geçen gün artmaktadır. İnternet, küresel ekonominin daha da büyümesine yol açmıştır. Bu açıdan internet ticarî bir etkinlik alanı olarak bir zenginlik yaratma aracı ve geleneksel iş yapış modelini etkileyen bir gelişmedir. İnternet üzerinden yapılan ticaret, teknolojik alt yapı, iş, şirketler arası ticaret, perakende satış, iş portalları, yeni iş modelleri, teknoloji stoklarının büyümesi, yeni pazarlama ve reklamcılık stratejileri ve ilginç stratejik ortaklık alanlarının hepsini etkilemiştir (Gordon-Murrane, 2000:48).

İnternet ve onun yan ürünleri sadece ticareti yeniden biçimlendirmemekte, örgütleri ve örgütsel iletişimi de yeniden yapılandırmaktadır. Bu açıdan internet en çok ticari faaliyetlere hizmet etmektedir. İnternet aracılığıyla reklam ve pazarlama hem uluslararası hale gelmiş hem de hızlanmıştır (Nemec, 1999:21). Bu açıdan dünyanın her tarafından tüketicileri çekmek için onlara çeşitli hizmetler sunan siteler devreye girmiştir. Böylece geleneksel ticaretteki araçlar ortadan kalkmıştır. Örneğin, PriceScan sitesi farklı web dükkanlarındaki fiyatları karşılaştırarak tüketicilere en uygun fiyatlar ve siteler konusunda bilgi sunmaktadır. Amazon.com, Travelocity, With Capital, Chamdex gibi kuruluşlar önemli elektronik ticaret siteleri arasındadır (Shapiro, 1999:17).

E-Ticaret tüketicilerin rahatına hizmet eder. Çünkü bu tip ticaret, alışverişteki genel giderleri düşürmekte, tüketicilere muhtemel en düşük fiyat olanağı, elektronik posta yoluyla kataloga erişme ve kredi kartı ile ödeme seçenekleri sunmaktadır. Amazon.com gibi sitelerden kitap, müzik, film gibi eğlence ürünleri satın almalar şirketten tüketiciye satışların ilk örnekleridir. İnternet, perakende satıştaki araçları ortadan kaldırdı. Ayrıca mâlî aracılık hizmetlerinin yerini aldı ve stok ticaretinin doğrudan yapılmasına, uçak, otel, tatil gibi rezervasyonlara imkân sağladı. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere dünyadaki küçük büyük bütün şirketler, bilgi teknolojilerinin çalışanların verimliliğini artırdığını, özellikle şirketler arası alışverişlerde maliyeti düşürdüğünü, perakende dağıtımını kolaylaştırdığını ve gelirleri artırdığını hemen fark ettiler. Elektronik ticaret yoluyla enformasyon ve iletişim teknolojilerinin sağladığı verimlilik artışı küresel şirketlerin kârlarının artışına katkıda bulundu (Underwood, 2002:265). İnternet ve yeni iletişim teknolojileri sayesinde reklam ve satış bütünleşti. Markalar kendi sitelerini yaratarak tüketicilere doğrudan ulaşabilirler. Kişisel müşteri veri tabanı oluşturulabilir. Tüketicileri

kontrol etmek için etkileşimli iletişim süreçlerinden faydalanılır. Ürün ve ödeme konusunda tüketicilere farklı seçenekler sunulur (Dawson ve Foster, 1996:46).

İnternet ve Elektronik Demokrasi

İnternet, çeşitli gruplar, kurum ve kuruluşlarca kamuoyu oluşturarak hükümetlere karşı baskı ve denetim görevi yerine getirmek için kullanılabilir. Bu açıdan internet örgütlenme için geniş bir platform sağlar. Egemenler genellikle internetin bu potansiyelinden endişe duymaktadırlar. İnternetin sunduğu organize olma imkânı aracılığıyla insanlar birlikte hareket ederek siyasileri yönlendirebilirler. Böylece, sosyal şebeke sistemi etik ve hukukî olmayan faaliyetlerle uğraşan ya da suça bulaşmış şirketler ve siyasiler üzerinde baskı kurmak, onları şeffaf denetime tabi olmaya zorlamak yönünde çok önemli ve etkin bir araç sunar. Ev yapımı videoların yüklendiği You Tube sayesinde, medyayı atlama (bypass) imkanı ortaya çıkmıştır (Bentley, 2008:41).

Giderek artan sayıdaki insan blog olarak bilinen bir tür çevrim içi kişisel günlük aracılığıyla fikir ve düşüncelerini yaymakta, kurulu düzene meydan okuyan topluluklar tarafından yapılan tartışmalara katılabilmektedir. Sohbet odaları insanlarla karşılaşma ve belli konularda görüş alış verişi yapma imkânı sunar. Böylece gruplar, internet üzerinden örgütlenme ve bilgi akışı sağlayarak bütün dünyaya ulaşabilirler (Seymour, 2004:46-7).

Ancak internetin toplumu demokratikleştirici özelliği teknolojiyi gizemleştiren ve fetişleştiren bir anlayıştır. İnternet, toplumları demokratikleştirmekten ziyade, sosyal yapıdaki güç ve iktidar ilişkilerince internetin nasıl kullanılacağı belirlenmektedir. Örneğin internet otoriter rejimlerde açıktan ve doğrudan sansürle karşılaşabilmektedir. İnsanların internet üzerindeki faaliyetleri siyasi otoritelerce denetlenmektedir. Çin ve Suudi Arabistan gibi ülkeler internet üzerinde en sıkı denetim uygulayan ülkelerdir. Bu tip ülkelerde ya internet servis sağlayıcıların mülkiyeti doğrudan devletin denetimindedir ya da hizmet sağlayıcılar belirli kategorileri (içerikleri) bloke etmek zorunda bırakılmaktadır. Bu ülkelerdeki internet kafelerde, siyasi otorite tarafından yasaklanmış sitelere erişimi engelleyen programlar kullanmak, sohbet odalarındaki konuşmaları kaydetmek ve şüpheli gördükleri faaliyetler konusunda otoriteleri bilgilendirmek zorunludur (Fagin, 2002). Otoriter siyasal rejimlerin dışındaki “demokratik” ülkelerde de internet içeriklerine erişim çeşitli gerekçelerle sınırlandırılabilir. Örneğin, ABD, Almanya gibi pek çok demokratik ülke de dahil bütün ülkelerde çeşitli pornografik sitelere erişim, çocukları ve gençleri korumak için engellenebilmektedir. ABD’de İletişim Ahlak Yasası (Communication Decency Act) ve Çocukları Bilgisayar İçeriklerinden Koruma Yasası (Child Online Protection Act) gibi

yasalara dayanılarak internetteki iletişim ve ifade özgürlüğüne kısıtlamalar getirilebilmektedir (Shapiro, 1999:15). Türkiye’de de ailelerin isteğine bağlı olarak, servis sağlayıcılar, çocukları korumak için internet sitelerine erişimde filtreleme yapabilmektedir³. Bunun dışında internet üzerinden bilgi hırsızlığı veya endüstriyel casusluk ve siber saldırıların önlenmesi ya da uluslararası yasa dışı örgütlerin interneti lojistik amaçlı kullanmalarını engellemek gerekçesiyle de erişim ve içerik üzerinde sınırlama konulabilmektedir. Bu tip “sorunların” çözümü için de dijital teknolojilerden faydalanılmaktadır. Çeşitli filtreleme programları sayesinde aileler çocuklarının internet kullanımını denetleyebilmektedir. Bazı hizmet sağlayıcılar, müşterileri için içerikleri önceden denetlemektedir. Bu açıdan hizmet sağlayıcılar içerikleri denetlemek ve engellemek için müşterilerine çeşitli seçenekler sunmaktadır. ABD’de hacker’lara karşı bilgisayar güvenliği ve enformasyonu korumak için askeri personel eğitilmektedir. Askeri şebekeler internetten ayrı olarak düzenli ve sürekli şekilde düşmanların faaliyetlerini gözetlemekte ve karşı tedbirler geliştirilmektedir (Fagin,2002:38).

İnternet gerçekten güçlü bir demokratik eğilime sahiptir. Geniş bir forum olarak pek çok etkileşime olanak sağlar. Bütün dünyadan insanların kamusal diyaloga katılımını mümkün kılar (bu iddialar ve karşı eleştiriler için, Fraad, 2011; Poster, 1995; Hacker ve Van Dijk, 2000). İnternetin ademi merkeziyetçi yapısı, malların ve enformasyonun akışını denetleyen eşik bekçilerini devre dışı bırakır, bireyselleşmeye katkıda bulunur. Ancak teoride doğru olan bu iddialar pratikte çoğu kez geçersizdir. Çünkü dijital çağda teknolojik tasarım ve gelişmeler çeşitli iktidar ilişkilerinin ve mücadelelerinin merkezinde yer alır. Siyasi iktidarlar ve büyük şirketler interneti kendi siyasî ve ticarî çıkarları için kullanmakta ve bu yönde biçimlendirmeye çalışmaktadırlar. İnternetin görünüşteki demokratik içeriği ekonomik ve siyasi güçler tarafından işlemez hale getirilebilir. Teknolojinin hangi amaçlarla kullanılacağını teknolojinin içinde konumlandığı toplumsal yapıdaki güç ve iktidar mücadeleleri belirler. Dolayısıyla internetin demokrasiyi geliştirmek için mi yoksa baskılamak için mi kullanılacağını aygıtın kendi teknik doğası değil, mücadele eden toplumsal güçler belirler. İnternetin bireysel özgürlükleri ve demokrasiyi geliştireceği yönündeki görüş, klasik liberalizmin temel varsayımıdır. Bu yaklaşım interneti fikir ve düşüncelerin ifadesine olanak sağlayan kamusal bir forum olarak görürken internetin gelişimini ve kullanımını belirleyen

³ Türkiye’de internet kullanımı 1990’lı yılların ortalarından itibaren yaygınlaşmıştır. 2001 yılından itibaren internetle ilgili hukuki düzenlemeler yapılmıştır. TCK (Türk Ceza Kanunu)’ya bilişim suçları ve internetle ilgili maddeler eklenmiştir. Ayrıca Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’na dayanılarak internetle ilgili kısıtlamalar yapılmıştır. Ancak internete yönelik en önemli kısıtlayıcı madde 2007 yılında çıkarılan 5651 Sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”dur. Buna göre Servis sağlayıcılar, kolluk güçleri ve yargı, çeşitli gerekçelerle çeşitli internet sitelerini kapatabilmekte ya da bu sitelere erişimi engelleyebilmektedir (Uçkan, 2013).

ekonomik ve siyasi güç dağılımındaki ve iktidar ilişkilerindeki eşitsizlikleri ve mücadeleleri göz ardı etmektedir. İnternet kullanıcıları sahip oldukları ekonomik ve siyasi güç sayesinde farklı düzeylerde ve içerikte erişim imkânlarına sahip olmaktadır. Enformasyonun artmasına ve yaygınlaşmasına paralel olarak filtreleme ve denetleme imkanları da artmaktadır. Özellikle reklam verenler ekonomik bir güç olarak içerik ve ifade özgürlüğü üzerinde (olumsuz anlamda) bir güç olabilmektedir. Kaynakların kıt olduğu ve eşitsiz dağıldığı bir ortamda bireylerin, kâr amacı gütmeyen kuruluşların, küçük işletmelerin, internet üzerinden yazılı ve görsel yayın yapan kuruluşların siber alanları büyük sermaye tarafından bedeli ödenerek ellerinden alınabilmektedir (Shapiro, 1999:14).

Sonuç olarak internet sayesinde vatandaşların daha bilgili ve etkileşimli hale gelmesi teknolojiye değil, toplumsal güçlere bağlıdır. Sermaye, maddi ve düşünce üretim araçları üzerindeki denetimi sayesinde toplumsal rıza üretmektedir. İnternete dayalı sanal kapitalizm, ekonomik açıdan pazar odaklı, siyasal açıdan ise liberal demokrattır (Dawson ve Foster, 1996:46). Dünyanın pek çok ülkesinde internet kullanıcılarının büyük çoğunluğu ekonomik durumu iyi olan, eğitilmiş genç erkeklerden oluşmaktadır⁴. Bu durum, Afrika'da çok daha belirgindir. Bilgisayar ve internet kullanımı, kadınların ve yoksulların dışlandığı bir yapıyı göstermekte ve internetin kendiliğinden demokrasiyi geliştireceği varsayımının temelsizliğini ortaya koymaktadır⁵ (Alampay, 2006:148).

⁴ Örneğin Türkiye'de TÜİK'in araştırmasına göre, 2012 yılı itibarıyla internet kullanıcılarının toplam nüfusa oranı % 47.4 tür. Cinsiyet açısından kullanıcıların % 58.1'i erkek; % 37'si kadındır. 16-74 yaş grubunda internet kullanıcısı erkeklerin oranı % 80.6; kadınların oranı % 55.4'tür. 55-64 yaş grubuna bakıldığında erkeklerin oranı, % 6.4; kadınların oranı % 1.3'tür. Eğitim açısından bakıldığında ilkökul mezunu erkeklerin % 22'si, kadınların % 13'ü internet kullanmaktadır. Yüksek okul ve üstü öğrenim görenlerde erkeklerin % 93.1'i, kadınların ise % 92.8'i internet kullanmaktadır (http://www.tuik.gov.tr/veriBilgi.do?alt_id=60).

⁵ Facebook, twitter, gibi uygulamalar genellikle "sosyal medya" olarak kavramsallaştırılmaktadır. Sosyal medyanın katılımcı demokrasiyi güçlendirdiği düşünülür. Bu durum gerçeği tam olarak yansıtmaz. Çünkü kapitalist sistemde ürünler, üretim araçları ve tüketim nesnelere oluşur. Kapitalist toplumun ayırt edici özelliği üretimin sosyal olmasına karşın üretim araçlarının kapitalist sınıfın özel mülkiyetinde olması ve ürünlerin üreticilerin kişisel tüketimi için değil de pazarda satılacak ticarî bir mal olarak kâr amaçlı üretilmesidir. Kişisel kullanıcılar için bilgisayarların donanım ve içerikleri birer üretim aracı değil, tüketim nesnesidir. Fiyatlarını ödeyerek satın aldıkları birer emtiadır. Bilgisayar teknolojilerinin üretim sürecine uygulanarak mal ve hizmet üretilmesi ise küresel şirketler tarafından gerçekleştirilir. Facebook gibi kişisel sayfalar dahi küresel şirketler tarafından reklam, tanıtım ve pazarlama amaçlı olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla mülkiyetin özel olduğu kapitalist toplumlarda "sosyal medya" kavramsallaştırması gerçeği yansıtmaz. Ancak kolektif mülkiyetin olduğu ortamlarda sosyal medyadan bahsedilebilir. Kişisel tüketimden geçerek değil, kapitalist sistemin genel mantığından hareket edildiğinde bireysel kullanıcıların kullanımda da özgür olmadıkları, endüstrinin kendilerine sunduğu ürünlerin, donanım ve içeriklerin fonksiyonlarını yerine getirdikleri görülmektedir.

İnsanların internete ve sosyal medya gibi yeni iletişim ortamlarına erişme ve kullanma kapasitesi olup olmadığını belirlemek tek başına yeterli değildir. İnsanların bu teknolojileri ve ortamları niçin ve hangi amaçla kullandıklarını da belirlemek gerekir. İnsanlar teknolojiyi kullanıp kullanmamayı ya da hangi amaçlarla

Sonuç

Yeni iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeler, teknolojiden, içerik ve tüketimden geçerek anlaşılabilir. Çünkü yeni iletişim teknolojileri güç ve iktidar ilişkileri içerisinde gelişmekte ve kapitalist sistemin mantığına uygun bir şekilde bu sistemi ekonomik ve ideolojik olarak yeniden üretmek için kullanılmaktadır. Teknoloji iş yaşamına uyarlanmakta ve kapitalist iş yapış biçiminin denetimine girmektedir. Onun için yeni iletişim teknolojileri ve onun bir parçasını oluşturan “sosyal medya” toplumların kültürel gelişmesi yerine ulus- aşırı şirketlerin zenginleşmesine ve küresel hegemonyasına katkı sağlamaktadır. Kapitalist endüstriyel yapıyla bütünleştirilen bu teknolojiler, daha çok tüketimi teşvik etmekte, küresel şirketler için yeni mecralar yaratılmakta ve kitleleri yönlendiren içeriklerin taşınmasına hizmet etmektedirler. Ekonomik ve düşünsel kaynakların eşit olarak dağıtılmadığı dünya sistemi içerisinde yeni iletişim teknolojileri de kapitalistler ve onların adına hareket eden seçkinler tarafından bu seçkinliği yeniden üretmek ve meşrulaştırmak için kullanılmaktadır. Türkiye gibi çevre ülkelerde yeni iletişim teknolojileri konusunda geliştirilen iletişim

kullanacaklarını belirleyememektedir. İnsanların çalıştıkları işler sistem tarafından bilgisayar ve internete entegre edildiğinde bu durum çalışanların değil, şirketlerin veya kurumların tercihidir. İnternetin eğlence ya da kişisel amaçlı kullanımında da kişisel tercihler değil, sosyo-ekonomik statü belirleyicidir. Erişim ve kullanımda en büyük engel sosyo-ekonomik yapıdır. İnternet ve sosyal medya, insanlara bilgiye erişim, yetenek geliştirme ve paylaşım imkanları sunan bir ortam olarak görülür. Ancak kapitalist ekonomilerde insanlar ticarî mallara ve kaynaklara mülkiyet ve bölüşüm ilişkileri çerçevesinde ulaşır. Bu anlamda mallara ve kaynaklara erişim insanların niyetlerine değil, sosyo-ekonomik konumlarına bağlıdır. Sosyo-ekonomik farklılıklar insanların interneti ve sosyal medyayı kullanıp kullanamayacağını, kullanabileceğini nasıl kullanacağını, ve ona nasıl önem atfedeceğini belirler. Sadece ekonomik yapı değil, hukukî ve ahlâkî değerler de kısıtlayıcı ya da teşvik edici bir rol oynayabilir. Ancak genel anlamda insanların taleplerini veya konumlarını teşvik eden sosyo-ekonomik konumlarıdır. Cinsiyet, gelir, yaş, eğitim düzeyi, ve yaşanan bölgede enformasyon ve teknoloji altyapısının olup olmaması, insanların interneti ve sosyal medyayı kullanmalarını belirler. Kapitalist toplumlarda erkeklerin kadınlara göre, gelir düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre, eğitim düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre, gençlerin yaşlılara göre, kentsel alanlarda yaşayanların kırsal alanlarda yaşayanlara göre daha çok internete erişme ve sosyal medyayı kullanma imkanına sahip oldukları görülmektedir (Alampay, 2006:11-12). Sınırlı harcama gücüne sahip olan tüketiciler, sadece bilgisayar ve internet donanımlarını ve içeriklerini satın alırken değil, düzenli olarak kullanma ve yenileme noktalarında da ekonomik yapı tarafından engellenirler (Golding ve Murdock, 1997:73).

Yapılan araştırmalar, erişme ve kullanma olanağına sahip olan insanların interneti ve sosyal medyayı kullanmak için altı temel gerekçeleri olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre insanlar (i) Eğlence, (ii) Toplumsal etkileşim, (iii) Zaman geçirme, (iv) Kaçış, (v) Enformasyon arayışı (vi) Web sitesi tercihi gibi nedenlerle interneti ve sosyal medyayı kullanmaktadır (Kaye, 1998:21). Bu açıdan Bloglar ve Facebook eğlence için harcanacak boş zamanın ve paranın olduğu bir eğlence (kitle) kültürüdür. İş amaçlı kullanım dışında, insanların interneti ve sosyal medyayı daha çok eğlence amaçlı kullandıkları görülmektedir.

altyapısı, merkez ülkelerin denetiminde üretilen emtiaların dolaşımını sağlamak için yapılmaktadır.

Uluslararası sistemin ekonomi politiği, yeni enformasyon teknolojileri ve interneti, küresel kapitalist ekonomiye hizmet etmesini sağlar. Teknoloji ve içeriği küresel şirketler kontrol eder. İçerik ve donanımların ithali, pek çok ülkeyi yeniden bağımlı hale getirmiştir. Küreselleşme olgusu ve ona eşlik eden neo-liberal politikalar özelleştirmeyi ve ithalatı artırırken çevre ülkelerin merkez ülkelere olan bağımlılığını da pekiştirmiştir. Kullanıcılar için sürece katılım ise paralı ve pahalı bir etkinliktir.

Bu açıdan yeni iletişim teknolojileri de dahil olmak üzere, dünya enformasyon ve iletişim düzeni dünyadaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin göstergesidir. Bu yapı içerisinde gelişmekte olan ülkeler bağımlı konumdadır. Gelişmekte olan ülkelerin iletişim ve enformasyon altyapısı merkez ülkelerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmektedir. Yani iletişim teknolojileri ve içeriklerinin akışı da merkezden çevreye doğru tek yönlüdür. Dünyada egemen olan neo-liberal politikalar çerçevesinde yürürlükte olan iletişim teknolojilerinin ve içeriklerinin serbest akışı mevcut yapı ve bağımlılık ilişkilerini yeniden üretmektedir. Serbest denilen pazar küresel sermayenin denetimindedir ve pazarda nelerin, nasıl dolaşacağına onlar karar vermektedir.

Çevre ülkelerdeki iletişim kaynakları, telekomünikasyon altyapısı, donanım, içerik, insan gücü ve bunları kullanabilecekleri ekonomik ve siyasal yapıları merkez ülkelere bağımlı hale getirilmiştir. Ekonomik, siyasal, kültürel ve teknoloji alanındaki bağımlılık, ulus-aşırı şirketlerin ekonomik, siyasi ve kültürel çıkarları doğrultusunda biçimlenmektedir. Küresel şirketler, bilgisayar donanım ve içeriklerini, telekomünikasyon alt yapısını, işletim ve yönetim tekniklerini, çalışan ve yöneticiler için gerekli eğitim programlarını ve daha geniş anlamda kendi kültürlerini ve dillerini de ihraç ederler. Böylece küresel kapitalizmin yapısal koşulları altında bağımlı konumdaki ülkelerin ekonomileri, kültürleri, enformasyon ve iletişim alt yapıları küresel şirketler tarafından biçimlendirilmekte ve bu sistem içerisinde internet ve yeni enformasyon teknolojileri, küresel kapitalizmin yeniden üretimine hizmet etmektedir. Tüketiciler bu sürece donanım ve içeriklerin fiyatlarını ödeyerek katılabilmektedir.

Kaynakça

Alampay, Ervin A. (2006). "Beyond Access to ITCs: Measuring Capabilities in the Information Society". *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*. Volume: 2. Issue: 3. Page Number: 4-13.

- Albarran, Alan A. (1996). *Media Economics: Understanding Markets, Industries and Concepts*. Ames: Iowa State University.
- Amin, Samir (2000). *Değişim Halindeki Dünya Sistemi*. Çeviren: Fikret Başkaya. Ankara: Cantekin Matbaası.
- Atkinson, Robert (2004). "The New Knowledge Economy". *Issues in Science and Technology*. Volume: 20. Issue: 3. Spring. Page Number: 93-95.
- Baran, Paul A. (1957). *Political Economy of Growth*. New York: Monthly Review Press.
- Baran, Paul A. ve Sweezy, Paul M. (1970). *Tekelci Kapitalizm*. Türkçesi: Filiz Onaran. Ankara: Doğan Yayınevi.
- Bell, Daniel (1973). *The Coming of Post Industrial Society*. New York: Basic Book.
- Bentley, Christopher (2008). "The Great Information Equalizer: The Internet Enables People to Easily Exchange Information, Communicate in Real Time, and Organize Their Efforts for Change". *The New American*. Volume: 24. Issue: 8. April-14. Page Number: 41.
- Burn, Janice and Thongprasett, Nalinee (2005). "A Culture based Model for Strategic Implementation of Virtual Education Delivery". *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*. Volume: 1. Issue:1. Page Number: 32-39.
- Chuck, Lysbeth R. (1998). "The Digital Economy Keeps Emerging". *Searcher*. Volume: 6. Issue: 7. July/August. Page Number: 16.
- Crafton, Christine (2002). "Making a Difference Globally: How the Internet and Other Forms of Information Technology are Transforming Global Economics and Politics". *World and I*. Volume: 17. Issue: 1. Page Number. 38.
- Dawson, Michael and Foster, John Bellamy (1996). "Virtual Capitalism: The Political Economy of the Information Highway". *Monthly Review*. Volume: 48. Issue: 3. July-August. Page Number: 40-48.
- Fagin, Barry S. (2002). "Intellectual Freedom and Social Responsibility: As We Grow More Dependent on the Internet, We Grow More Vulnerable". *World and I*. Volume: 17. Issue: 3. March. Page Number:38.
- Fraad, Harriet (2011). "Economy and Psychology". *Journal of Psychohistory*. Volume: 38. Issue: 3. Page Number: 198-204.
- Frank, Andre Gunder (1967). *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*. New York: Monthly Review Press.
- Giddens, Anthony (2006). *Sociology*. 5th Edition. Cambridge: Polity Press.
- Golding, Peter ve Murdock, Graham (1997). "Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik". Çeviren: D. B. Kejanlıoğlu. *Medya, Kültür, Siyaset* (içinde). Derleyen: S. İrvan. Ankara: Ark Yayınları. Sayfa Sayısı: 49-76.
- Gordon-Murrane, Laura (2000). "E-Commerce and Internet Taxation: Issues, Organizations, and Findings". *Searcher*. Volume: 8. Issue:6. June. Page Number: 48.
- Grandi, Roberto (1983). "The Limitations of the Sociological Approach: Alternatives From Italian Communications Research". *Ferment in the Field.- Journal of Communication*. Summer. Page Number: 53-58.
- Hacker, Kenneth ve Van Dijk, Jan (Eds.)(2000). *Digital Democracy: Issues of Theory and Practice*. London: Sage.
- Hamelink, Cees J. (1994). *Trends in World Communication: On Disempowerment and Self-empowerment*. Southbound: Penang.
- Herman, Edward S. ve McChesney Robert W. (1997). *The Global Media: The New Missionaries of Corporate Capitalism*. New York: Cassell.
- Herman, E. S. ve Chomsky, Noam (1988). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Random House.

- Kaye, B.K. (1998). "Uses and Gratifications of World Wide Web: From Couch Potato to Web Potato". *New Jersey Journal of Communication*. 6(1). Page Number: 21-40.
- Kennedy, Shirley Duglin (1996). "The Indestructible, Indispensable Internet". *Information Today*. Volume: 13. Issue: 1. January. Page Number: 46.
- Langmia, Kehbuma (2006). "The Role of ICT in the Economic Development of Africa: the Case of South Africa". *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*. Volume: 2. Issue: 4. Page Number: 144-151.
- Laughey, Dan (2010). *Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar*. Çeviren: Ali Toprak. İstanbul: Kalkedon.
- Leye, Veva (2009). "Information and Communication Technologies for Development: A Critical Perspective". *Global Governance*. Volume: 15. Issue: 1. Page Number: 29-32.
- McLuhan, Marshall (1964). *Understanding Media*. New York: McGraw Hill.
- Melody, William H. ve Mansel, Robin E. (1983). "The Debate Over Critical vs Administrative Research: Circularity or Challenge". *Ferment in the Field.- Journal of Communication*. Summer. Page Number: 103-116.
- Mosco, Vincent (1996). *The Political Economy of Communication: Rethinking and Renewal*. London: Sage Publications.
- Nemec, Richard (1999). "What is New? Everything". *Communication World*. Volume: 16. Issue: 7. August-September. Page Number: 21.
- O'Rourke, Kevin (2008). "The Politics of Globalization: Lessons from History". *The International Economy*. Volume: 22. Issue: 3. Page Number: 36-39.
- Perelman, Michael (2003). "The Political Economy of Intellectual Property". *Monthly Review*. Volume: 54. Issue: 8. January. Page Number: 29-33.
- Poster, Mark (1995). *Second Media Age*. Cambridge: Polity Press.
- Rogers, Everette M. ve Chaffee, Steven H. (1983). "Communication as an Academic Discipline: A Dialogue". *Ferment in the Field.- Journal of Communication*. Summer. Page Number: 18-30.
- Schiller, Dan (1999). "Deep Impact: The Web and the Changing Media Economy". *Info-The Journal of Policy, Regulation and Strategy for Telecommunications*. Issue: 1. Volume: 1. Page Number: 35-51.
- Schiller, Herbert I. (1991). *Culture Inc.: The Corporate Takeover of Public Expression*. Oxford, New York, Toronto: Oxford University Press.
- Schiller, Herbert (1983). "Critical Research in the Information Age". *Journal of Communication- Ferment in the Field*. Summer. Page Number: 249-257.
- Schiller, Herbert I. (1981). *Whose New International Economic and Information Order? Who knows: Information in the Age of The Fortune 500*. Chapter one. Norwood NJ: Ablex. Page Number: 1-24.
- Seymour, Richard (2004). "Access All Areas: If Knowledge is Power the Internet Has Placed an Invaluable Too in Our Hands However, like All Forms of Power Its Use is Open to Abuse". *The Middle East*. Issue: 348. August-September. Page Number: 46-47.
- Shapiro, Andrew L. (1999). "The Internet". *Foreign Policy*. Issue: 115. Summer. Page Number: 14-19.
- Smythe, Dallas W. ve Dinh, Tran Van (1983). "On Critical and Administrative Research: A New Critical Analysis" *Ferment in the Field.- Journal of Communication*. Summer. Page Number: 117-127.
- Tomlinson, John (1991). *Cultural Imperialism*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Trumka, Richard L. (2011). "A Global New Deal: Making Globalization Work for Labor". *Harvard International Review*. Volume: 33. Issue:2. Page Number: 42-46.

- Uçkan, Özgür (2013). “Türkiye’de internet sansürünün kısa tarihi... ve mümkün geleceği!”
<http://www.ozguruckan.com/kategori/politika/22241/turkiye-de-internet-sansurunun-kisa-tarihi-ve-mumkun-gelecegi> Erişim: Mayıs-2013.
- Underwood, William (2002). “Embracing Cyberspace: The Evolution of Japan’s Internet Culture”. *World and I*. Volume: 17. Issue: 6. Page Number: 265.
- Wade, Robert Hunter (2002). “Bridging the Digital Divide: New Route to Development or New Form of Dependency”. *Global Governance*. Volume: 8. Issue:4. Page Number: 443-456.
- Wade, James R. (1993). “Brave New World of Communications Technology”. *Security Management*. Volume: 37. Issue: 3. March. Page Number: 4.
- Wallerstein, Immanuel (1974). *The Modern World System*. New York: Academic Press.
- Webster, Frank (1995). *Theories of the Information Society*. London: Routledge.